

جغرافیا و روابط انسانی، بهار ۱۳۹۹، دوره ۲، شماره ۴

الزامات مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری با تأکید بر اقتصاد

(مورد مطالعه: شهر میاندوآب)

غزال معینان میاندوآب*، بابک فتحی^۱، پریچهر معینان^۳

۱- کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب

۲- دانشجوی دکترای مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سیرجان

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۱۸

چکیده

امروزه در عصر حاضر گردشگری شهری به صورت یک مسأله و فعالیتی مهم در مدیریت شهری و توسعه محلی پایدار شهرها درآمده است، این فعالیت شهری تغییرات فضایی و کاربری های گسترده ای را برای شهرها بوجود آورده است. در واقع ویژگی های منحصر به فرد شهرها باعث این شده که گردشگران شهری متفاوت تر از سایر گروه های گردشگری باشند. امروزه گردشگری شهری نقش مهمی از نظر فرهنگی در جریان های شهری و انطباق این شهرها با جهانی شدن و به روز شدن شهرها دارد. گردشگری شهری یک عامل تغییر دهنده فضا در مکان ها و زمان های شناخته شده برای هر شهر و کلانشهری محسوب می گردد. در واقع توریسم شهری به عنوان استفاده کننده از فضای شهری یا وزن دهی و تمرکز بر بخشی از فضای شهری می تواند به عنوان عامل مهم قابل توجه و بررسی باشد. هر میزان که استفاده گردشگران از این فضا و امکانات، خدمات، تسهیلات و جاذبه های شهری بیشتر باشد، فضا و ساختار فضای شهری به سمت گردشگری بیشتر تمایل دارد. به عبارتی ساختار فضای شهر استوار بر ساختار توریسم شهری است. از بعد دیگر بدون شناخت ساختار و فضای شهری نمی توان به اهمیت و نقش گردشگران شهری پرداخت. در پژوهش حاضر به روش توصیفی- تحلیلی، با بکار گیری فرایند برنامه ریزی راهبردی، ضمن پی جویی توانمندی ها و کارکردهای گردشگری میاندوآب و به منظور توسعه این کارکردها، اقدام به ارائه راهکارها و تعیین راهبردهای کاربردی در جهت توسعه گردشگری پایدار شده است که هدف اصلی آن بررسی الزامات مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری با تأکید بر اقتصاد در این شهر می باشد. بر این اساس، ابتدا فهرستی از نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت ها شناسایی شد سپس برای مشارکتی کردن برنامه ریزی آتی در شهر مورد مطالعه، از تکمیل پرسشنامه توسط مردم، مسئولان و گردشگران استفاده گردید و سپس به تک تک عوامل وزن داده شد. نتایج پژوهش نشان دهنده آن است که راهبردهای قابل قبول در برنامه ریزی گردشگری پایدار شهر میاندوآب، در اولویت اول راهبردهای محافظه کارانه است و راهبردهای بعدی در اولویت های بعدی برنامه ریزی قرار دارند.

واژه های کلیدی: گردشگری شهری، توسعه پایدار گردشگری، مدل SWOT^۱، شهر میاندوآب

۱- مقدمه

شهرستان میاندوآب در مسیر ارتباطی استان‌های آذربایجان شرقی، غربی، کردستان و زنجان قرار گرفته و به عنوان یک چهارراه مواصلاتی بین این استان‌ها عمل می‌کند. قرار گیری بافت شهر، مابین رودخانه‌های سیمینه‌رود و زرینه‌رود، جلگه‌ای بودن منطقه با توجه به قرار گیری در جنوب دریاچه ارومیه و کوه‌های اطراف، وجود چشم اندازها و مناظر زیبای طبیعت سواحل رودخانه، تالاب‌ها، بیشه‌زارها، مناطق کوهستانی و بیلاقی و قرارگیری این ظرفیت‌های گردشگری در کنار جاده‌های ارتباطی و داخل شهر، میاندوآب را از نعمت ظرفیت گردشگری بهره مند ساخته است. گردشگری، یکی از بزرگترین صنایع جهان شمول است کشورهای بسیاری روی این صنعت سرمایه گذاری کرده اند زیرا مطمئن به سود آوری بلند مدت آن هستند و گردشگری را طلای سیال نامیده اند. به گزارش شورای سفر و گردشگری، ده درصد درآمد اقتصادی جهان، از راه گردشگری به دست می آید و ۲۴۰ میلیون نفر در این صنعت اشتغال دارند بررسی های کمیسیون آمریکایی پژوهش و بررسی اقتصادی جهان نشان می دهد که بر اساس اطلاعات سال از هر ۱۶ شغل موجود در جهان یک مورد به صنعت گردشگری اختصاص یافته است، گردشگری یکی از ابزارهای مهم توسعه در جهان شناخته شده است و در قرن گذشته پیش بینی می گردید که بزرگترین صنعت جهان در قرن بیست و یکم میلادی باشد. با شروع قرن بیست و یکم صنعت گردشگری به یکی از پردرآمدترین صنایع دنیا تبدیل شده و رقابت های شدیدی میان کشورهای جهان برای جذب گردشگران به چشم می خورد. صنعت گردشگری به عنوان صنعتی پویا و اختصاصی شناخته می شود، از آنجایی که توسعه و دستیابی موفقیت آمیز در زمینه های اقتصادی، برخورداری از دانش فنی، برقراری تعادل مکانی- فضایی در سطوح محلی، منطقه ای و ملی، تعادل فرهنگی افراد و گروه ها، رفاه اجتماعی، تکاپو در جهت مدرن سازی مستمر جامعه و بهبود روابط اجتماعی- اقتصادی است (سعیدی، ۱۳۷۷: ۱۵۵). توسعه پایدار به عنوان یکی از مهمترین راهبردهای توسعه منسوب می شود در این راهبرد ضرورت های مطرح شده به منظور جذب توریسم و افزایش درآمد، لزوم شناخت و استفاده های عملی از جاذبه های توریستی و اکوتوریستی موثر در گردشگری را ایجاد کرده است. بنابراین از آنجا که توسعه پایدار فرایندی است به سوی پایداری در نتیجه نمی توان با یک گام به آن رسید و برای تحقق آن می بایست توجه به گام های بینابینی توسعه پایدار معطوف گردد زیرا توسعه پایدار اولاً فرایندی چند بعدی است در جستجوی یکپارچگی اهداف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی به روش پایدار و دوماً فرایندی است مداوم و پایدار برای تغییرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی است که برای افزایش رفاه طولانی مدت کل اجتماع طراحی شده است (بوسل، ۱۳۸۶: ۶۳۶) و پایداری جمعیت شهری و روستایی در جهان در حال توسعه به عنوان کلیدی ترین چالش قرن بیست و یکم شناخته شده است (LYNCH, K, 2000, P 211). شهرستان میاندوآب یکی از شهرستانهای استان آذربایجان غربی می باشد که محدوده مورد بررسی در این پژوهش می باشد که تلاش شده ضمن پی جویی توانمندیها و کارکردهای گردشگری آن، به منظور توسعه این کارکردها اقدام به ارائه راهکارها و تدوین راهبردهای کاربردی در جهت توسعه گردشگری پایدار این شهر پرداخته خواهد شد.

با ساماندهی و ایجاد امکانات رفاهی، خطه آذربایجان می‌تواند به یکی از قطب‌های گردشگری کشور تبدیل شود. زیباسازی محوطه مکان‌های باستانی، ایجاد ظرفیت‌های اقامتی بالا، راه‌اندازی مراکز تفریحی در کنار آثار تاریخی، جلوه‌های طبیعت بکر و فراهم آوردن تسهیلات مسافرت هوایی، ریلی و زمینی از جمله مسائلی است که می‌تواند ظرفیت پذیرش گردشگران در آذربایجان غربی را بالا ببرد.

۲- بیان مسأله و اهداف پژوهش

صنعت گردشگری یک فعالیت اقتصادی، تفریحی، فرهنگی می‌باشد، که با شناخت ظرفیت‌های بالقوه و ایجاد موقعیت سرمایه‌گذاری در آن، موجبات رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی، بهبود کیفیت زندگی و بالا رفتن فرهنگ اجتماعی می‌گردد. یکی از مشکلات گردشگری، بحث عملیاتی کردن تعاریف آن می‌باشد. شناخت ظرفیت گردشگری در یک منطقه به تنهایی کافی نیست بلکه نوع استفاده از این ظرفیت مهم می‌باشد، و مهمتر از آن بحث ماندگاری این ظرفیت گردشگری است. بسیاری از صاحب‌نظران گردشگری را تنها فعالیت تفریحی به حساب می‌آورند ولی در صورتی که با شناخت ظرفیت‌های مثبت و آسیب‌ها و نیازهای موجود، گردشگری می‌تواند به عنوان درمان مشکلات موجود نیز به کار رود. رشد روزافزون جمعیت، افزایش آلودگی محیط زیست، رشد نامتوازن زندگی شهری، بیکاری، کم‌تحركی، استفاده نامطلوب از اوقات فراغت، فقر فرهنگی و ... از مشکلات اساسی زندگی امروزی می‌باشد. گردشگری پایدار موضوع نسبتاً جدیدی است که در سال‌های اخیر وارد موضوعات صنعت گردشگری شده و دارای اهمیت زیادی است. حفظ استانداردهای زندگی، حفظ محیط زیست، حفظ فرهنگ و تمدن، حفظ توازن در رشد اقتصادی، استفاده بهینه از اوقات فراغت و نوع معماری، از مباحث مهم گردشگری بوده، که از آن به عنوان گردشگری پایدار یاد می‌شود. در واقع گردشگری پایدار، میزان ظرفیت استفاده از یک گردشگاه را بدون آسیب‌رسانی به محیط زیست و کاهش کیفیت گردشگری را معین می‌کند. شناسایی و معرفی توانهای گردشگری شهر میان‌دوآب ارومیه و شناخت مشکلات و تنگناهای توسعه گردشگری در این شهر و در نتیجه ارائه راهبردهای کاربردی و برنامه‌ریزی شده در جهت رفع مشکلات و تنگناهای گردشگری از اهداف اصلی این پژوهش می‌باشد. براین اساس باتوجه به قابلیت‌های طبیعی و ذاتی ناحیه و با بهره‌گیری از مشارکت اهالی، چشم‌انداز توسعه گردشگری منطقه مبنی بر استفاده مطلوب از این منابع در مسیر اهداف توسعه پایدار گردشگری تبیین گردید و تلاش شد با بهره‌گیری از ابزار و روش‌های جدید به نحو مطلوب از این امکانات استفاده شود. با نظر گرفتن موارد فوق و درک این مطلب که شناخت پتانسیل‌ها و محدودیت‌های ناحیه مورد پژوهش می‌تواند تاثیر سازنده‌ای بر برنامه‌ریزی مناسب در سطح این شهر و مناطق روستایی اطراف آن و رفع مشکلات و مسائل آنها داشته باشد سعی شده است ضمن پاسخگویی به این سوال که پتانسیل‌ها و محدودیت‌های توسعه پایدار گردشگری این شهر کدام است؟ و چه راهبردها و راهکارهایی جهت توسعه گردشگری پایدار این شهر وجود دارد؟ به بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دیدگاه مشارکت‌کنندگان و افراد ذینفع در جهت توسعه یکپارچه گردشگری این محدوده پرداخته و در نهایت باتوجه به این نظرات و دیدگاه‌ها، راهبردها و راهکارهای مناسب به روش سوات به منظور

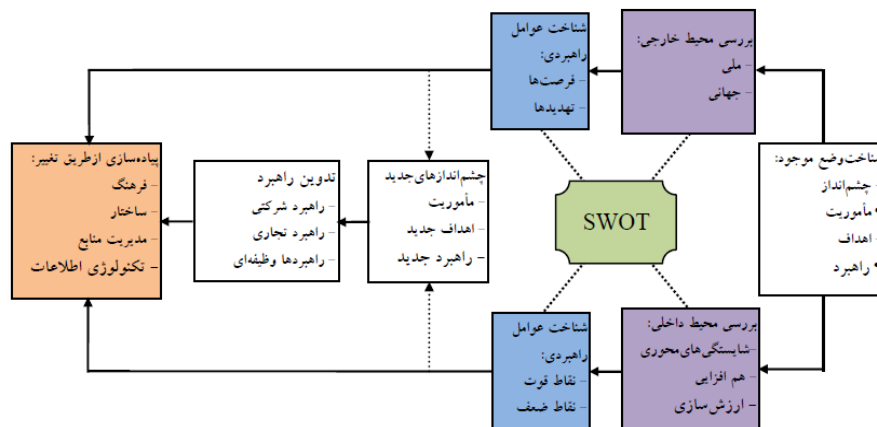
بهره گیری بهینه و هدفمند از نقاط قوت و فرصتها و تقویت یا از بین بردن نقاط ضعف و تهدیدها در جهت دستیابی به توسعه پایدار گردشگری ارئه شود.

۳- مبانی نظری پژوهش

توسعه پایدار گردشگری: عبارت است از گسترش صنعت گردشگری و جذب گردشگران به یک ناحیه با استفاده از منابع موجود، به گونه ای که ضمن پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی، فرهنگی و قانونی جامعه و انتظارات گردشگران بتوان وحدت، هویت فرهنگی، سلامت محیط زیست، تعادل اقتصادی مقصد و مهمانان آن را به طور متوازن و در حد بهینه تامین کرد (استعلاجی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۹).

برنامه ریزی: جریانی است دائمی که انسان و جامعه را در این تلاش برای تعالی و توسعه یاری می دهد (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۵: ۱). برنامه ریزی فرایندی است که طی آن به هدف و اهداف معینی رسیده می شود یعنی مجموعه مدونی از تصمیمات آگاهانه (صدیایی، ۱۳۸۸: ۲) برنامه ریزی به عنوان فرایندی دارای مراحل مشخص و بهم پیوسته برای تولید مجموعه ای از تصمیمات هماهنگ و همچنین به عنوان ابزار پشتیبان مدیریت در سازمانهای گوناگون به کار گرفته می شود. هدف برنامه ریزی تبدیل وضعیت موجود به وضعیت مطلوب پیشرفت و آبادانی است. چنین شناختی تنها از طریق علم جغرافیا آن هم به صورت دینامیک و براساس نگرش سیستمی امکان پذیر خواهد بود، بدیهی است برای رسیدن به وضع مطلوب در گام نخست باید شناخت دقیق و همه جانبه ای از وضع موجود داشت.

راهبرد و استراتژی: چارچوبی است که مجموعه حرکات و اقدامات اصلی را برای دستیابی به اهداف ترسیم کرده و چگونگی تخصیص کلی منابع را برای بدست آوردن موقعیت های مطلوب، خشتی کردن تهدیدها در حال و آینده بیان می دارد (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۸۹). همچنین راهبرد به عنوان طرح و نقشه الگو موضع و دیدگاه به کار می رود شکل (۱). بدین ترتیب راهبرد تدابیری است که در جامعه برای کاربرد کلیه منابع موجود و قابل حصول به منظور حفظ ارزش های متعلق به خود اتخاذ می شود (رضوانی، ۱۳۸۹: ۱۷۶).

شکل (۱): الگو و چارچوب مدیریت راهبردی توسعه گردشگری

مأخذ: (مدهوشی، ۱۳۸۶ ص ۳۵)

۳-۱- شهرنشینی و گردشگری شهری

روند مدرنیته از آغاز قرن ۱۸ به بعد با سرمایه گذاری فراوان در بخش صنعت و افزایش جمعیت و فضای آن تا به امروز در دنیا منجر به تحول سریع رشد شهرنشینی و توسعه آن به سمت کلان شهرهای جهانی و ملی شده است. یکی از پارامترهای مهم این توسعه وجود آثار گردشگری شهری بوده است، که در جامعه ایران هم پارامترها و موقعیت های طبیعی، فرهنگی و مذهبی در رشد شهرنشینی و کلانشهرها بسیار موثر بوده است. در چنین فضایی افزایش و توسعه وسایل حمل و نقل، کم شدن ساعات کار، و افزایش دستمزدها که حاصل ماشینی شدن زندگی شهری بوده است زمینه های گذران اوقات فراغت و روند گریز از محیط های شهری را مهیا کرده است. به گونه ای که همگام با توسعه شهرنشینی، گردشگری از جمله گردشگری شهری تعمیم یافته است. به طور کلی محیط های شهری از دو نظر در صنعت گردشگری امنیت دارند «از یکسو کانون های شهری را به لحاظ تمرکز جمعیت در آنها و فشارها و خستگی های ناشی از کار و فعالیت به عنوان مبداء مسافرت های گردشگری محسوب می گردند و از سوی دیگر بعضی از شهرها به علت وجود امکان فعالیت های اقتصادی، سیاسی، ارتباطی، فراغتی و جاذبه های تاریخی و گردشگری به عنوان مسافرت های گردشگری برگزیده می شوند.» (دیناری، ۱۳۸۹: ۲۲). به عبارت دیگر گسترش شهرنشینی از علل مهم شکل گیری گردشگری قلمداد می گردد. تکامل و تراکم شهرها، تنگناها و محدودیت های خاص را برای ساکنان اش به وجود آورده و ادامه چنین روندی باعث می گردد انسان ها به دنبال گریزگاهی باشند که خود را برای مدتی از انقیاد دست و پاگیر زندگی شهری رها می سازند و زمانی را برای تفریح و تفرج و ترمیم قوای تحلیل یافته اختصاص دهند. به دنبال آشکار شدن بازتاب های منفی زندگی شهری، برنامه ریزی در زمینه اوقات فراغت درصدد اولویت های شهرها قرار گرفته و این امر به زایش توریسم شهری و گردشگری منجر به گردیده است.

۳-۲- پسامدرنیته، و گردشگری شهری

گردشگری پسامدرن ناشی از تحولات فناورانه پسا صنعتی از یکسو و اندیشه ها و نظریات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی زیست محیطی از سوی دیگر دست به دست هم دادند و گردشگری پسامدرن را برای جامعه امروز بوجود آورده اند. در وضعیت پسامدرنیته امروزه اوقات فراغت و گردشگری به عنوان حق، نه پاداش، محسوب می شود. و به پایه های زندگی و هستی امروز افراد بدل گشته است. از اینرو پسامدرن را می توان فرایندی دانست از مجموعه عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی که در یک سبک زندگی اکسپرسیونیستی به هم پیوند می خورند و واکنش های بسیاری را برای لذت تجربه کردن، در بسیاری از سطوح معرفتی در چهارچوب هستی شناسی و پابندی به حال چه در جامعه و چه در خود سبب می شوند. «آنچه شکل گیری جریان گردشگری را تسهیل می کند، حس دلتنگی (نوستالژی) نسبت به گذشته و توجه فزاینده به میراث به طور عام است. بازگشت به گذشته به عنوان تقاضای گردشگری در می آید و تمامی اشکال مختلف هنری، معماری، آموزشی، میراث فرهنگی در هم می آمیزد. ... گردشگری پسامدرن نیز بر پایه نشانه ها شکل می گیرد. در این بین میراث اعم از طبیعی و فرهنگی از اصلی ترین مؤلفه های این گونه گردشگری است. ...

آنچه باعث اهمیت میراث در زمینه گردشگری شهری پسامدرن شده است، ایجاد یک حس دلتنگی بیشتر در شرایط هویت فرهنگی و اجتماعی مختلف است. میراث و دیگر قابلیت های گردشگری پسامدرن از دیگر سو فرایندهای زیبا شناختی را به کمک فناوری و مجازی سازی (فیلم، سی دی و غیره) شکل می دهند. این امر در شرایط دهکده جهانی و فشردگی زمان و فضاء امکانات بی پایانی را فراهم می آورد که سبب افزایش تمایل انسان به سفر می گردد. دورنمای گردشگری فرایندی است که در وانمودن مکان و میزبان چشم انداز گردشگری و بخشی از تجربه مسافرت را در عصر پسامدرن تشکیل می دهد. دورنمای گردشگری ترکیبی چندگانه برای ساماندهی اجتماعی و مجموعه ای متشکل از شیوه دیدن، شناخت و درک افکار است. و می تواند شامل نمونه هایی همچون برشورها، سواحل بکر، مکان های دیدنی، فرهنگ منحصر به فرد و فرهنگ اصیل بومی برای تبلیغ باشد. ساخت و پردازش تصاویری همچون قهوه خانه در ساحل، موسیقی و رقص های سنتی که از طریق *cd* به نمایش گذاشته می شود و سِر و غذاهای سنتی بخشی از دورنمای گردشگری پسامدرن را تشکیل می دهد.» (پاپلی یزدی، سقایی، ۱۳۸۹: ۸۳-۱۸۲). گردشگری شهری بخشی از الگوی فضای گردشگری پسامدرن است. نواحی شهری به علت اینکه درای جاذبه های تاریخی و فرهنگی بسیاری است غالباً مقاصد گردشگری مهمی محسوب می شود. شهرها معمولاً جاذبه های متنوع و بزرگی شامل گنجینه موزه ها، بناهای یادبود، سالن های تئاتر، استادیوم های ورزشی، پارکها، شهربازی، مراکز خرید، مناطقی با معماری تاریخی و مکان های مربوط مهم یا افراد مشهور را دارا هستند که خود گردشگران بسیاری را جذب می کند، وجود سبک اکسپرسیونیستی در شهر و میل به گذران اوقات فراغت در شهرها فزونی می گیرد. از اینرو شهرنشینی امر گردشگری پسامدرن را تسهیل نموده است. عملکرد گردشگران در فضاهای شهری، پیرامون جاذبه ها، بافت شهر، خرید، اسکان و فعالیت های جانبی است که در رویکرد به موزه ها تئاترها، نمایشگاه ها، مراکز تفریحی و نظیر اینها تبلور می یابد. اینگونه عملکرد گردشگری فضای شهری در راستای انگیزه های متفاوتی شکل می گیرد که برخی از آنها به شرح ذیل است. "دیدار دوستان و خویشاوندان، مسافرت های تجاری، حضور در نمایشگاه ها و کنفرانس ها، بازدید از میراث فرهنگی، سفرهای مذهبی (زیارت)، حضور در مراسم و محل حوادث، رفع مسائل درمانی- بهداشتی، خریدهای تفریحی، مسائل ورزشی، مسائل آموزشی، سفرهای روزانه و اداری، دلایل شخصی و..." در واقع فضا مندی گردشگری شهری در عصر پسامدرن نشان از روابط "پول، قدرت و فضاء" است و برآمده از تولید اجتماعی فضاء و ماهیت مادی آن است. «از اینرو در این فضاء گردشگری شهری بیانگر تولید اجتماعی فضاء، پیرامون گردشگر- میزبان و چرخه سود ناشی از سرمایه داری است. در فضا مندی گردشگری شهری، فضاء به صورت کالای بسته بندی شده و قابل فروش به گردشگران در می آید. فضا مندی در برگیرنده پیوستگی بین رفتارهای مکانی، الگوهای درحال تغییر اشتغال و توسعه در مرحله جمع آوری سرمایه از طریق گردشگری است (شورت، ۱۳۸۱: ۱۱۱). بر این مبنا گردشگری در داخل شهرها فضاهای ویژه خود را می سازد و فضاهای ویژه نیز گونه های گردشگری را به خود جلب می کند. مدیریت گردشگری شهری در راستای جذب سرمایه و فعالیت های شهری باید در یک موقعیت رقابتی فزاینده با مکان های رقیب

عمل نماید.» (محلّاتی، ۱۳۸۱: ۲۵). در روندی از چشم انداز گردشگری شهری مدیریت شهری و اجرایی گردشگری در چنین عصری باید به سمت افزایش تعداد گردشگران، جذب سرمایه را افزایش دهد و بر قابلیت توسعه گردشگری و بهبود و بازسازی محیط شهری بیفزاید. استمرار گردشگری در شهر پایداری بازار گردشگری را سبب می شود و افزایش سطح اشتغال و درآمد را فراهم می آورد. این امر خود بستری برای رفاه شهروندان می شود. این در حالی است که راهبردهای درونی مدیریت گردشگری شهری باید با در پیش گرفتن سیاست های اجتماعی مناسب به سوی کاهش تضاد بین ساکنان و گردشگران حرکت کند. به طور تصویری ایده آل از یک مقصد گردشگری شهری با مدیریت قوی در برگیرنده پارامترهایی است «۱- دسترسی به تمامی مناطق مقصد، ۲- امکان انتخاب از میان یک سلسله گسترده از فعالیت ها با توجه به تنوع سلیقه ها، ۳- ترکیب فعالیت ها در رابط با زمان و فضا ۴- ترکیب فضایی مکان های مورد علاقه ۵- همیاری کارکردی میان قابلیت های شهری ۶- اثر متقابل میان فعالیت ها و... (پاپلی یزدی، سفایی، ۱۳۸۹: ۹۸-۱۹۷). مدیریت گردشگری شهری باید پویا باشد و با دید باز و سعه صدر عمل کند و در جریان تحولات بنیادی و دائمی در امر گردشگری باشد و گر نه صنعت گردشگری در یک منطقه یا یک شهر با مشکل روبه رو می شود. با توجه به چنین مباحثی یکسری از راهکارها که در عصر پسامدرنیته در جهت توسعه پایدار گردشگری شهری می تواند به مدیریت اجرایی گردشگری شهر کمک کند شامل مواردی چون "تعیین وضعیت بازدیدکنندگان از شهر و ویژگی بازار ایده آل برای آنها می باشد. بررسی امکان افزایش طول زمان ماندگاری و ایجاد بازارهای تخصصی، در نظر گرفتن نیاز اسکان و مکان های اقامتی گروه های هدف، در نظر گرفتن خرده فروشی های آینده و نیازهای سکونتی، چگونگی رفع این نیازها و محل لازم برای آنها، ایجاد برنامه مدیریتی کارآمد، در نظر داشتن سازو کارهای برنامه ریزی بر اساس اطلاعات برای پاسخگویی به تغییرات آینده، ترویج شرکت فعال محلی به منظور تضمین اینکه ساکنان شهر بخشی از فرایند برنامه ریزی باشند و سودآوری گردشگری به وسیله آنها و برای آنها باشد، به وجود آوردن فرصت ها، دوره های آموزشی و مشاغل در حیطه محلی. تکیه بر نیازهای فرهنگی و آموزشی بازدید کنندگان و افراد اجتماعات محلی، حمایت از ابتکارات محلی، در مجموع این راهکارها در مدیریت گردشگری شهری عصر پسامدرن منجر به «پایداری منابع مورد استفاده، کاهش مصارف اضافی و زائد، حفظ تنوع و گوناگونی منابع محیطی، هماهنگی و برنامه ریزی، حمایت از اقتصاد محلی، توجه به ویژگی های فرهنگی جوامع محلی، مشارکت محلی مردم در تصمیم گیری ها، آموزش کارکنان، بازاریابی مسئولانه و قوی، انجام فعالیت های پژوهشی در این زمینه، رعایت استاندارد های زیست محیطی و بهداشتی، توزیع مناسب درآمدها و زیر ساخت ها در سطح شهر (عدالت اجتماعی و عدالت جغرافیایی) خواهد شد.

۴- روش شناسی پژوهش

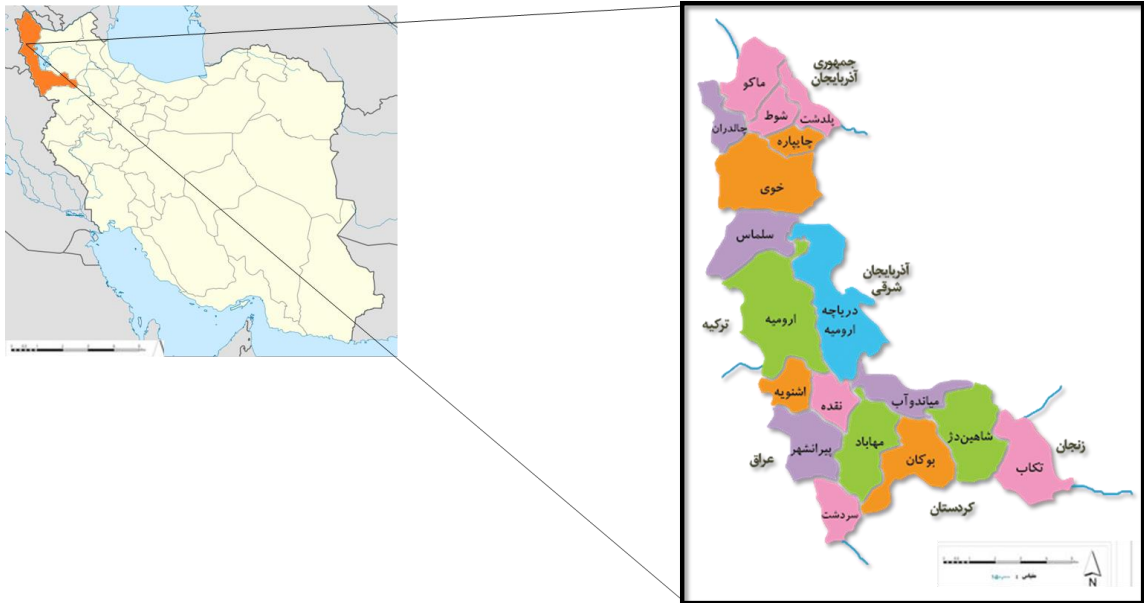
این تحقیق از نظر هدف کاربردی و روش تحقیق آن توصیفی-تحلیلی است، برای جمع آوری اطلاعات و داده ها مورد نیاز، از بررسی های اسنادی و مطالعات میدانی از قبیل مصاحبه، مشاهده، استفاده شده و با توجه به اطلاعات بدست آمده به بررسی جاذبه ها، امکانات و وضعیت کلی گردشگری در منطقه اقدام شده است.

در مرحله بعد جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه راهبردهای توسعه گردشگری شهر میاندوآب از ماتریس تحلیلی سوات بهره گرفته شده است. باتوجه به بررسیهای صورت گرفته بر روی محیط داخلی و خارجی ناحیه فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها مورد شناسایی قرار گرفت و با بررسی دو به دو فرصتها و تهدیدها با نقاط قوت و ضعف استراتژیهای تهاجمی، محافظه کارانه، رقابتی و تدافعی استخراج شد. و در نهایت با تنظیم و عوامل داخلی و خارجی به تدوین راهبردهای اساسی به منظور توسعه گردشگری پایدار در این شهر پرداخته شد. هدف کلی راهبرد سوات که می توان آن را راهبرد بقا نیز نامید کاهش ضعفهای سیستم به منظور کاستن و خنثی سازی تهدیدات است (یاسوری، ۱۳۸۶: ۲۳۵).

۵- معرفی محدوده مورد مطالعه

میاندوآب یکی از شهرهای جنوبی استان آذربایجان غربی در شمال غرب ایران است. میاندوآب بزرگترین و پرجمعیتترین شهرستان جنوبی استان آذربایجان غربی و با فاصله ۱۶۴ کیلومتری از ارومیه، در جنوب استان قرار گرفته است. میاندوآب شهر رودخانههای پرآب در جنوب دریاچه ارومیه و میان دو رود زرينه رود و سیمینه رود واقع شده و محل تلاقی استانهای آذربایجان غربی و شرقی محسوب می شود. وجه تسمیه این شهر نیز حاصل موقعیت این شهر بین دو رود زرينه رود و سیمینه رود است. ورزش دوچرخه سواری در این شهر قدمت زیادی دارد و میاندوآب به شهر دوچرخه ایران معروف و مشهور است. اهالی میاندوآب مردم آذربایجانی هستند و به زبان ترکی آذربایجانی تکلم می کنند و سوغات این شهر قند است. این شهر یکی از بزرگترین و مهم ترین شهرهای آذربایجان غربی می باشد و تنها شهرستانی در ایران می باشد که نسبت جمعیت شهری و روستایی آن تقریباً برابر است. میاندوآب، چهارمین دشت حاصل خیز کشور محسوب می شود و شهرستان میاندوآب نیز بعد از ارومیه بزرگترین تولیدکننده محصولات کشاورزی در آذربایجان غربی و یکی از قطبهای اصلی استان در امر تولید می باشد. میاندوآب از جایگاه ارتباطی، نظامی و استراتژیک ویژه ای در سطح منطقه شمال غرب کشور برخوردار است و به دلیل واقع شدن در مسیر راه تبریز - مراغه - سنندج و ارومیه و تهران و پیوند دادن استانهای آذربایجان غربی و آذربایجان شرقی و زنجان و کردستان اهمیت و نقش مهمی برخوردار است. میاندوآب و حومه آن در دنیای قدیم یکی از مناطق پررونق محسوب می شده است، اولین سند معتبر به دست آمده که مربوط به منطقه میاندوآب باشد، سنگ نبشته ای به زبان اورارتویی که در شمال غرب شهر در نزدیکی روستای داش تپه می باشد که دو قطعه بزرگ این کتیبه به موزه بریتانیا انتقال داده شده است.

شکل (۲): نقشه و موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

۶- معرفی جاذبه های گردشگری شهرستان میان‌دوآب

قلعه هلاکوخان: در اصل قلعه هلاکوخان در داخل مرزهای استان آذربایجان شرقی، شهرستان اسکو قرار دارد اما به مدد فاصله کوتاه این قلعه تاریخی با میان‌دوآب، که چیزی در حدود ۱۵ کیلومتر است، قلعه هلاکوخان در تنها جزیره مسکونی دریاچه ارومیه قرار دارد. جزیره ای که در روزهای پرآبی دریاچه ارومیه جلوه های دیدنی بی نظیری داشت. این جزیره وسیع که جزیره شاهی و حتی مشیت عثمانی نیز نامیده می شده حالا جزیره اسلامی نام دارد. قلعه که در فاصله ۲ کیلومتری روستای آق گنبد واقع شده است. این قلعه که از دوره ساسانی به یادگار مانده است تا حوالی قرن هشتم ه.ق آباد و محل استفاده بوده است. قلعه فرو ریخته اما پایه های آن به همراه محل برج های مراقبت و دیده بانی و همچنین بخشی از دیوارها و سقف بعضی بخش ها باقی مانده است. نکته جالب تعبیه تعداد زیادی آب انبار در جای جای مسیر دسترسی به قلعه است که جوی هایی برای هدایت آب ناشی از بارش ها به داخل آب انبارهای حفر شده در دل کوه، تعبیه گردیده است. فرضیه جالبی نیز درباره این قلعه مستحکم موجود است و بعضی آن را محل به خاک سپردن سرداران مغول و همچنین هلاکوخان پادشاه مقتدر ایلخانی می دانند، اما آنچه مسلم است این قلعه حکم استراحتگاه تابستانه هلاکوخان را داشته است.

تصویر (۱): جاهای دیدنی میاندوآب آذربایجان غربی

مسجد طاق: مسجد طاق در کوچه طاق، خیابان ۱۷ شهریور شهر میاندوآب واقع شده است. این مسجد زیبا متعلق به اواسط دوره قاجار است و به نظر می رسد در فاصله بین سال های ۱۲۰۰ تا ۱۲۱۰ ه.ق ساخته شده که در این بین سال ۱۲۰۲ محتمل تر است. سازنده بنا حاکم مراغه، احمدخان بیگلر بیگی، بوده که پیوند خویشاوندی نزدیکی با فتحعلی شاه قاجار داشته است. مسجد طاق که قدیمی ترین مسجد شهر میاندوآب است ترکیبی از سنگ، آجر و خشت است و آجرهای قرمز رنگ آن جلوه خاصی به بنا داده اند.

تصویر (۲): جاهای دیدنی میاندوآب آذربایجان غربی

پل تاتائو: پل تاتائو یا پل میرزارسول یکی از تاریخی ترین پل های شهر میان‌دوآب است. این پل بر روی رودخانه زیبای سیمینه رود در همسایگی میان‌دوآب قرار دارد که در واقع تاتائو نامیده خواهد شد. پل تاتائو یادگاری از دوره صفویه است اما هیچ اطلاعی از نام سازنده، بانی بنا و یا سال ساخت دقیق آن در دست نیست. این پل یکبار در زمان قاجاریه مرمت اساسی خواهد شد. از آنجا که بانی این مرمت فردی به نام میرزا رسول بوده است این پل به نام میرزا رسول شهره خواهد شد. پل تاتائو ۵۷ متر طول داشته و هفت دهنه با طاق جناغی نسبتاً بلند دارد. در محل اتصال طاق ها به یکدیگر نیم ستون های تقریباً قطوری به شکل منشور تعبیه گردیده است که نقش سیل شکن را برعهده دارند. این قلعه یک کتیبه با زبان اورارتویی ها داشته و در آن از سرزمینی با نام پارسوا از زبان پادشاه اورارتو به نام منوا سخن به میان آمده است. کتیبه اما به لطف قاجاقچیان عتیقه طعمه دینامیت خواهد شد و فقط چند تکه باقی خواهد ماند که آن هم پیشکش موزه های لندن خواهد شد. کشفیات این تپه چیزی در حدود چند تکه سفال بوده و بررسی بیشتری بر روی آن صورت نگرفته است. باوری قدیمی در بین مردم منطقه موجود است که این تپه را آرامگاه زرتشت پیامبر می دانند، گرچه تحقیقات باستان شناسی نیز حاکی از حضور اقوام مانا، که به زرتشت نبی نسبت داده می شوند، در این منطقه است. داش تپه در نزدیکی روستای داش تپه در ۲۱ کیلومتری میان‌دوآب واقع شده است.

موزه میان‌دوآب: یکی از غنی ترین موزه های استان آذربایجان غربی در میان ۱۲ موزه استان، موزه میان‌دوآب است. موزه میان‌دوآب که در خیابان امام خمینی و در داخل پارک معلم واقع شده است در سال ۱۳۴۶ ه.ش پایه گذاری گردیده است. در صورتی که به تاریخ و تمدن ایران باستان علاقمندید موزه میان‌دوآب یک مجموعه تمام و کمال است. آثاری متنوع از هزاره های ششم قبل از میلاد تا اواخر دوران قاجار در این گنجینه ارزشمند نگهداری شده است. از ابزار سنگی انسان های اولین تا قلمدان های دوره قاجار در این موزه به نمایش گذاشته گردیده است. آثار سنگی، برنزی، استخوانی، فلزی و مفرغی، انواع ظروف سفالی از دوره های گوناگون تاریخی، انواع سکه ها، انواع ظروف شیشه ای، کتب خطی، آثار مکشوفه در لرستان و... نیز در این موزه به نمایش گذاشته گردیده است.

پارک ساحلی آتا میان‌دوآب: عبور زرینه رود از قلب شهر میان‌دوآب به خودی خود جذاب است اما در صورتی که در پی یک مرکز تفریحی در داخل شهر میان‌دوآب هستید یک پارک زیبا با مسیرهای سنگ فرش و درختکاری شده که در روزهای تعطیل مملو از حضور میان‌دوآبی هاست. آتا در زبان شیرین ترکی به معنای پدر است میان‌دوآبی ها یک پارک دیگر با نام آتا نیز دارند که به معنای مادر است. پارک ساحلی آتا نیز بر کرانه زرینه رود قرار گرفته است.

حمام طبیعی حیدر باغی: یکی از پدیده های شگفت انگیز طبیعت میان‌دوآب چشمه آب گوگردی است که با تراوش چندین ساله اش سبب به وجود آمدن اشکالی خاص و متفاوت با رنگ های بسیار زیبا گردیده است. این چشمه که آب آن مثل یک دوش خود را به بستر رودخانه می رساند به حمام طبیعی شهره است. این

چشمه ده متری از بستر رودخانه بالاتر است و املاح موجود در آن در طول زمان اشکالی سنگی ایجاد نموده است. طبیعت اطراف این چشمه همثل تمام مناطق باروق بسیار زیبا، بکر و چشم نواز است.

آبشار اوزان: یکی از زیباترین آبشارهای شهر میاندوآب آبشار اوزان است که در قسمت باروق و در ۷۰ کیلومتری شهر میاندوآب قرار گرفته است. این منطقه به داشتن مراتع سرسبز و دشت های وسیع با گلزارهای فراوان شهره است. این آبشار زیبا که در ۲,۵ کیلومتری روستا واقع شده است.

غار جیگلو: یکی دیگر از شگفتی های طبیعت منطقه باروق در شهر میاندوآب استان آذربایجان غربی غار جیگلو است. این غار یکی از غارهای کمتر شناخته شده منطقه است که در نزدیکی روستای جیگلو واقع شده است. غار جیگلو که ورودی باریکی دارد به سختی از دوردست پیداست. برای پیمایش غار حتما به همراه راهنما و تجهیزات کافی عازم جیگلو شوید.

سد نوروزلو: سد نوروزلو در سال ۱۳۴۶ در نزدیکی روستای نوروزلو بر روی رودخانه زرینه رود ساخته گردیده است. اما این سد به علت قرارگرفتن تالاب زیبای نوروزلو در محدوده آن جلوه بسیار زیبایی دارد. سد که در ۱۵ کیلومتری میاندوآب قرار گرفته از طریق جاده میاندوآب به شاهین دژ قابل دسترسی است. تالاب نوروزلو با داشتن جنگلی انبوه از درختان کوتاه گز، سرو و نیزارهای زیبا محل زندگی پرندگان بومی و مهاجر است. سد و تالاب نوروزلو یکی از تفرجگاه های زیبای شهر میاندوآب است.

تصویر (۳): تصاویری از جاذبه های گردشگری شهرستان میاندوآب

۷ - یافته های پژوهش

به منظور تدوین راهبردهای توسعه اقتصادی این منطقه از الگوی جامع برنامه ریزی راهبردی استفاده شده است: مرحله نخست این تکنیک تعیین چشم انداز و تدوین هدف می باشد سپس با ورود داده ها به بررسی عوامل داخلی و تشکیل ماتریس (IFE)^۱ با ضرایب و رتبه بندی، به بررسی عوامل خارجی و تشکیل ماتریس (EFE)^۲ پرداخته می شود بعد از این مرحله زمان مقایسه کردن می باشد که به مقایسه ماتریس تهدیدها، فرصتها، نقاط قوت و ضعف (SWOT) و تشکیل ماتریس داخلی و خارجی (LE) پرداخته شده است و در نتیجه تصمیم گیری و اولویت بندی راهبردهای استخراج شده خواهد بود (هزار جریبی، ۱۳۹۰: ۴۳).

- **تعیین ضریب اهمیت و رتبه بندی:** در این مرحله تمامی عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و تمامی عوامل خارجی (فرصتها و تهدیدها) در جداول مربوطه تنظیم شده و باتوجه به نتایج پرسشنامه های مربوط به نقطه نظرات مردم، گردشگران و مسئولین که در چند مرحله تجزیه و تحلیل گردیده است به هر عامل ضریب اهمیت نسبت به سایر عوامل و رتبه اختصاص داده می شود.

- **ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (LEE):** هدف این مرحله سنجش محیط داخلی ناحیه مورد مطالعه جهت شناسایی نقاط ضعف و قوت یعنی جنبه هایی که راههای دستیابی به اهداف برنامه ریزی و اجرای تکالیف آن زمینه های مساعد یا بازدارنده دارند مدنظر می باشد که در جدول نقاط قوت و ضعف تنظیم شده است.

- **ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (ELE):** هدف این مرحله کنکاو آثار محیط خارجی در ناحیه مورد مطالعه جهت شناسایی فرصتها و تهدیدهایی است که شهر مورد مطالعه در ارتباط با توسعه گردشگری با آن مواجه است که در جدول آمده است:

جدول (۱) ماتریس عوامل داخلی موثر بر گردشگری شهرستان میان‌دوآب

نقاط ضعف	نقاط قوت	
W_1 - کمبود یا نبود مشارکت محلی و عدم سعی در رسیدن به توسعه گردشگری پایدار	S_1 - وجود معماری خاص روستایی در منطقه	اجتماعی - فرهنگی
W_2 - نبود تبلیغات مناسب برای معرفی پتانسیل گردشگری منطقه	S_2 - مهمان نوازی و برخورد دوستانه ساکنین منطقه	
W_3 - نامناسب و ناکافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی	S_3 - وجود امنیت در منطقه	
	S_4 - شکل گیری ارگانیک معماری در روستاها و بافتهای درون گرای	
	S_5 - وجود آداب و رسوم، فرهنگ محلی و سنتی	

¹ - Internal Factor Evaluation (IFE) Matrix

² - External Factor Evaluation (EFE) Matrix

	S6- وجود آب در مانی تاریخی	
<p>W4- عدم رعایت سلسله مراتب شبکه های دسترسی</p> <p>W5- نداشتن ورودی جذاب و دلپذیر برای هدایت گردشگران</p> <p>W6- اجتماع و تمرکز اکثر مناطق اقامتی و رفاهی در مرکز شهر که باعث ترافیک و شلوغی شده است</p> <p>W7- کمبود تجهیزات اولیه گردشگری جهت استفاده بازدید کنندگان</p> <p>W8- نامناسب بودن زیرساختهای کالبدی</p>	<p>S7- اهمیت به حفاظت از آثار کهن تاریخی و جاذبه های فرهنگی در گذر زمان</p> <p>S8- وجود زمین بایر در اطراف شهر و نبود عارضه توپوگرافی خاص برای احداث هرگونه تسهیلات و خدمات</p>	کالبدی - فضایی
<p>W9- نبود برنامه ریزی کارآمد و مدیریتی صحیح برای توسعه گردشگری پایدار</p> <p>W10- پایین بودن باور ملی و سطح آگاهی مردم از مواهب گردشگری</p> <p>W11- کمبود نیروی انسانی آموزش دیده و متخصص در بخش گردشگری</p> <p>W12- نبود آمار دقیق و قابل اعتماد</p>	<p>S9- اعتقاد مسئولان به گسترش گردشگری و کسب درآمد بیشتر</p>	ساختار مدیریتی نیروی انسانی
<p>W13- کمبود برنامه ریزی و سرمایه گذاری گردشگری دولتی</p> <p>W14- عدم رونق فعالیت صنایع دستی در روستاها</p> <p>W15- پایین بودن سطح درآمد و زندگی مردم منطقه</p> <p>W16- کمبود سرانه نگهداری مراکز فرهنگی</p> <p>W17- اقامت کوتاه گردشگران در منطقه</p> <p>W18- عدم جذب قابلیت های حوزه نفوذ برای توسعه گردشگری</p>	<p>S10- اشتغال بخشی از شاغلین شهرستان در فعالیتهای مرتبط با گردشگری</p> <p>S11- ویژگی منطقه جهت سرمایه گذاری</p> <p>S12- وجود انواع صنایع دستی برای گردشگران</p> <p>S13- وجود محصولات کشاورزی متنوع</p> <p>S14- رفت و آمد گردشگران و ایجاد مشاغل جدید ساختمانی و عمرانی</p> <p>S15- درآمد زدایی از ورود گردشگران و اسکان در شهر</p>	اقتصادی - مالی

<p><i>W19</i> - نبود اقامتگاه در روستاها جهت درآمدزایی</p> <p><i>W20</i> - آلودگی منابع آب و خاک در منطقه با افزایش مقوله گردشگری همچنین فصلی کردن گردشگری</p>	<p><i>S16</i> - وجود جاذبه های گردشگری متنوع</p> <p><i>S17</i> - قرار گیری در مسیر راهها مهم</p> <p><i>S18</i> - وجود جاذبه های ورزشی تفریحی</p> <p><i>S19</i> - وجود آب کافی برای توسعه گردشگری</p> <p><i>S20</i> - تنوع آب و هوایی، جاذبه های محیطی و چهار فصل بودن گردشگری در منطقه</p>	<p>جغرافیایی - طبیعی</p>
--	--	------------------------------

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۸

ادامه جدول (۱): ماتریس عوامل خارجی موثر بر گردشگری شهرستان میان‌دوآب

تهدیدها	فرصتها	
<p><i>T1</i> - تخریب زمین های کشاورزی برای ساخت و ساز</p> <p><i>T2</i> - آشنایی کم گردشگران با فرهنگ مردم شهرستان این منطقه</p> <p><i>T3</i> - کمبود برخی از امکانات فرهنگی همچون سینما و تئاتر</p> <p><i>T4</i> - از بین رفتن فرهنگ بومی و محلی با افزایش گردشگران</p>	<p><i>O1</i> - نزدیکی به مرکز استان</p> <p><i>O2</i> - امکان برگزاری جشنواره برای شناساندن منطقه و جذب گردشگر</p> <p><i>O3</i> - افزایش انگیزه مردم برای مسافرت</p> <p><i>O4</i> - امکان مشارکت مردمی و بخش خصوصی</p> <p><i>O5</i> - عبور گردشگران داخلی از مسیرها و اطراف ای منطقه</p> <p><i>O6</i> - رفت و آمد گردشگران باعث تبلیغات بیشتر به شناساندن منطقه</p>	<p>اجتماعی - فرهنگی</p>
<p><i>T5</i> - امکان تاثیر نامطلوب بر بافت روستاها از طریق ورود گردشگران</p> <p><i>T6</i> - تغییر کلی سیمای روستاها با ادامه استفاده از مصالح</p> <p><i>T7</i> - کمبود فضاهای خدماتی و عمومی همچون پارکینگ و مکانهای تفریحی</p> <p><i>T8</i> - تغییر کاربریهای کشاورزی به مسکونی</p>	<p><i>O7</i> - امکان اقامت بلند مدت گردشگران با ایجاد مراکز اقامتی و تفریحی</p> <p><i>O8</i> - امکان استفاده بهینه از تمام جاذبه های متنوع</p> <p><i>O9</i> - امکان توسعه و پیشرفت وسایل حمل و نقل عمومی</p>	<p>کالبدی - فضایی</p>

<p><i>T9</i> - ناکارآمدی سازمانهای متولی امر گردشگری</p> <p><i>T10</i> - وجود بروکراسی اداری و محدودیت در دادن مجوز دولت جهت توسعه گردشگری</p> <p><i>T11</i> - عدم برنامه ریزی و مدیریت گردشگری پایدار</p> <p><i>T12</i> - ضعف در بازاریابی و نامعلوم بودن برگشت مجدد گردشگران</p> <p><i>T13</i> - عدم استفاده از سیستم الکترونیکی در معرفی، مدیریت و راهنمای گردشگران</p>	<p><i>O10</i> - امکان مدیریت و برنامه ریزی راهبردی برای گردشگری پایدار</p> <p><i>O11</i> - امکان جذب نیروهای متخصص و فارغ التحصیل دانشگاهها</p> <p><i>O12</i> - امکان کاهش تصدی گری دولت در طرحهای گردشگری</p> <p><i>O13</i> - حمایت مسئولان از توسعه گردشگری</p>	<p>ساختار مدیریتی نیروی انسانی</p>
<p><i>T14</i> - نبود نگرش اقتصادی به بخش گردشگری منطقه</p> <p><i>T15</i> - افزایش قیمت زمین و بورس بازی زمین و افزایش بار مالی در ایجاد تجهیزات گردشگری</p>	<p><i>O14</i> - جذب بخش خصوصی با ایجاد انگیزه</p> <p><i>O15</i> - استقبال از کار در بخش های مختلف مرتبط با گردشگری روستایی و شهری</p> <p><i>O16</i> - امکان جذب بیشتر سرمایه و کسب درآمد از گردشگری</p> <p><i>O17</i> - امکان ایجاد اشتغال در مقوله های گردشگری</p>	<p>اقتصادی - مالی</p>
<p><i>T16</i> - تخریب اراضی زراعی و باغی ناشی از تغییر کاربری اراضی</p> <p><i>T17</i> - جاده های بعضاً نامناسب و دوطرفه دسترسی به جاذبه های گردشگری</p> <p><i>T18</i> - وجود مخاطرات طبیعی و زیست محیطی</p> <p><i>T19</i> - نابودی برخی از گونه های گیاهی</p> <p><i>T20</i> - نگرانی مردم از آسیب رسانی گردشگران به باغات و اراضی کشاورزی</p>	<p><i>O18</i> - حوزه کشش مناسب در جذب گردشگر در سطح شهرستان</p> <p><i>O19</i> - خلق چشم انداز کم نظیر</p> <p><i>O20</i> - ایجاد فرصت مناسب برای مردم منطقه جهت حفظ محیط طبیعی</p>	<p>جغرافیایی - طبیعی</p>

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۸

۸- تجزیه و تحلیل

در این مرحله پس از شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدهای مطرح شده در زمینه گردشگری شهرستان میان‌دوآب، ماتریس راهبردهای گردشگری پایدار براساس اهداف تعریف شده استخراج شد. ماتریس سوات با مقایسه نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصتها چهار نوع راهبرد ارائه می‌کند که عبارتند از، راهبردهای SO^1 ، ST^2 ، WO^3 ، WT^4 . استخراج راهبردهای ممکن از طریق ماتریسی که از تقابل و تعامل عوامل درونی و بیرونی شکل می‌یابد صورت می‌گیرد. استنتاج نهایی از ارزیابی ماتریس عوامل داخلی بیانگر آن است که نقاط قوت این شهر از نقاط ضعف آن به نسبت بیشتر است در نتیجه راهبردهای معطوف به نقاط قوت باید به گونه‌ای تدوین شود که بتوان از پتانسیل‌های محیطی آن به نحو مطلوب استفاده نمود و استنتاج نهایی از ماتریس ارزیابی عوامل خارجی بیانگر این است که فرصتهای پیش روی توسعه شهرستان میان‌دوآب بیشتر از تهدیدات پیرامون آن بوده و راهبردهای کلان باید به گونه‌ای تدوین شود که بتوان بر تهدیدات موجود غلبه کرد.

به منظور ارائه راهکارها و سیاست‌های توسعه گردشگری پایدار این ناحیه از طریق گسترش صنعت گردشگری، شناخت عوامل چهارگانه (SWOT) در جهت رفع ضعفها، تهدیدها و بهبود قوتها و فرصتها اجتناب ناپذیر تلقی می‌گردد. بر این مبنا راهکار توسعه این ناحیه با فهرست نمودن مهمترین نقاط قوت و فرصتها به منظور طرح راهبردهای تهاجمی مبتنی بر بهره‌گیری برتریهای رقابتی ناحیه و تبیین مهمترین فرصتهای پیش رو به منظور رفع نقاط قوت و ضعف درون ناحیه‌ای از طریق ارائه راهبردهای بازنگری به منظور تخصیص مجدد منابع و طرح مهمترین قوتهای درون ناحیه‌ای به منظور رفع تهدیدهای بیرون ناحیه‌ای با تاکید بر راهبردهای تنوع بخشی در جهت رفع نیازمندیهای شهرستان میان‌دوآب و نیز طرح راهبردهای تدافعی به منظور رفع آسیب پذیری ناحیه به مرحله اجرا گذاشته شد که نتایج تحقیق بیانگر آن است که در ماتریس ارزیابی داخلی و خارجی (IE) راهبردهای محافظه کارانه به عنوان راهبردهای اجرا شدنی مطرح اند.

جدول (۶): راهبردهای مناسب جهت توسعه گردشگری پایدار شهرستان میان‌دوآب

		ماتریس SWOT
نقاط ضعف (W)	نقاط قوت (S)	عوامل داخلی عوامل خارجی
در جدول ماتریس ارزیابی عوامل خارجی حاکم بر توسعه گردشگری شهرستان میان‌دوآب	در جدول ماتریس ارزیابی عوامل داخلی حاکم بر توسعه گردشگری	

¹ - Strengths opportunities

بهره‌جستن از نقاط قوت، برای استفاده از فرصتها

² - Weakness opportunities

بهره‌جستن از فرصتها، برای از بین بردن نقاط ضعف

³ - Strengths threats

احتراز از تهدیدها برای استفاده از نقاط قوت

⁴ - Weakness strengths

کاهش نقاط ضعف برای پرهیز از تهدیدها

<p>۲۱ نقاط ضعف شناسایی شده است.</p>	<p>شهرستان میاندوآب ۲۰ نقطه قوت شناسایی شده است.</p>	
<p>استراتژیهای بازنگری (WQ)</p> <ul style="list-style-type: none"> - بهبود و ارتقای خدمات گردشگری از لحاظ علمی، تجاری، تفریحی و درمانی. - بازنگری و ارائه تسهیلات و حمایت از بخش خصوصی برای ساخت اماکن اقامتی. - بهبود و ارتقای محصولات گردشگری اعم از زیبا سازی و افزایش کیفیت محیط و گردشگری چند منظوره. - بازنگری در اجرای طرح ها و پروژه های فعلی - بازنگری در نحوه مدیریت کلان و خرد فعالیت های بخش گردشگری. - بازنگری به نوع و نحوه استفاده از مشارکتهای مردمی در بخش گردشگری به منظور واگذاری بعضی از کارها به مردم محلی. - اختصاص فضاها و حریم مکانهای گردشگری به کاربری های سازگار مانند فضای سبز و موزه. 	<p>استراتژیهای تهاجمی (SO)</p> <ul style="list-style-type: none"> - شناسایی جاذبه های طبیعی گردشگری و توانهای اکوتوریستی ناحیه برای درآمدزایی و رقابت با سایر مناطق، و استفاده از نیروهای متخصص به منظور ایجاد گردشگری پایدار. - توسعه فضاهای تفریحی و سرگرمی از طریق جاذبه های طبیعت گردی به عنوان بستر مناسب و مکمل گردشگری برای افزایش مدت زمان افزایش گردشگران. - برنامه ریزی و راه اندازی گردشگری الکترونیک ناحیه در سطح ملی و جهانی. - برنامه ریزی برای بهره گیری از انواع مختلف جاذبه های قابل توجه طبیعی. - تعریف کاربریهای جذاب و متناسب با استفاده کنندگان امروزی برای اماکن تاریخی و قدیمی. - برنامه ریزی برای گسترش صنایع دستی و سایر مشاغل وابسته به فعالیت های گردشگری و توانهای اکوتوریستی به منظور اشتغال زایی. 	<p>فرصتها (O)</p> <p>در جدول ماتریس ارزیابی عوامل خارجی حاکم بر توسعه گردشگری شهرستان میاندوآب، نقاط فرصت توضیح داده شده است که از O_1 تا O_{20} لیست شده اند.</p>
<p>استراتژیهای تدافعی (WT)</p>	<p>استراتژیهای تنوع (ST)</p>	<p>تهدیدها (T)</p>

<p>- توسعه و تجهیز شهر از نظر توسعه زیر ساختها، تسهیلات و تجهیزات گردشگری از قبیل اماکن رفاهی و اقامتی، مراکز بهداشتی و درمانی، و حمل و نقل با حمایت‌های دولتی.</p> <p>- تدوین مقررات و ضوابط در زمینه توسعه و اصلاح نهادهای مدیریتی و بکارگیری مدیریت تخصص در بخش گردشگری و ثبات در مدیریت برای اجرای طرح های بلند مدت.</p>	<p>- ایجاد هماهنگی بین نهاد ها و بخش های مختلف مرتبط به منظور یکپارچه سازی کارکردهای توسعه گردشگری به وسیله برگزاری نشست ها و به کارگیری تدابیر مدیریتی هماهنگ کننده با حضور سازمانهای دولتی، غیردولتی، مردم و کارآفرینان.</p> <p>- تنوع بخشی به فعالیتها، امکانات و خدمات</p> <p>گردشگری به منظور ایجاد اشتغال</p>	<p>در جدول ماتریس ارزیابی عوامل خارجی حاکم بر توسعه گردشگری این شهر ستان، نقاط تهدید توضیح داده شده است که از T1 تا T21 لیست شده اند.</p>
<p>- زمینه سازی و تشویق مردم به مشارکت در همه ابعاد فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و مدیریتی.</p> <p>- تعامل بیشتر مسئولان شهر با مراکز استانی و ملی برای ایجاد هماهنگی در برنامه ریزی واقع بینانه در توسعه گردشگری شهر.</p> <p>- ساماندهی بازارهای سنتی و ارائه محصولات محلی و صنایع دستی برای توسعه اشتغال و درآمدزایی غیر مستقیم گردشگری در شهر.</p> <p>- استفاده از تجربه مناطق نمونه گردشگری موفق برای برطرف کردن موانع و برنامه ریزی علمی توسعه گردشگری.</p>	<p>- تاکید بر بهره برداری از منافع اقتصادی غیر مستقیم گردشگری</p> <p>- ایجاد بانک اطلاعاتی که ضمن معرفی جاذبه های گردشگری شهر، اطلاعاتی را در زمینه حفظ محیط زیست ارائه دهد.</p> <p>- برنامه ریزی در محیط های طبیعی و فرهنگی به منظور ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری.</p> <p>- تقویت بافت های کالبدی شهر، توجه به آرایش و زیبا سازی بصری شهر و استفاده از نمادهای مصنوعی دست ساز تاریخی و مذهبی در سطح شهر.</p>	

۹- نتیجه گیری و پیشنهادات

اولویت بندی راهبردهای برنامه ریزی گردشگری پایدار شهرستان میاندوآب از طریق تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی موثر بر گردشگری این شهر با استفاده از ماتریس سوات تعیین و مشخص گردید. باتوجه به موقعیت گردشگری شهرستان میاندوآب مطابق با ماتریس داخلی و خارجی، استفاده از راهبردهای محافظه کارانه در اولویت اصلی تعیین گردیده است. دستیابی به الگوها و راهکارهای توسعه پایدار مستلزم شناخت علمی قابلیتها و تنگناها با دیدگاه ناحیه ای یکپارچه و بازساخت نواحی با نگرش سیستمی است. امروزه توسعه گردشگری در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به عنوان یک کاتولیزور موثر برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آنها محسوب می گردد و به ویژه شاخه شهری آن جایگاه خاصی را در اقتصاد کشورها دارد و نقش فعال و موثری را در ارتقاء ساختار اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی کشورها بخصوص کشورهای در حال توسعه بازی می کند. ایجاد و توسعه فضاهای شهری مناسب، بازسازی فضاهای به ظاهر متروک و مرده به قصد زنده کردن جنبه های کهن جامعه از جمله آثار توسعه گردشگری شهری است. بنابراین ایجاد فضاهای جدید براساس فعالیتهای جدید و تاکید بر توسعه فعالیتهای گردشگری پایدار و ایجاد جاذبه های بیشتر برای ماندگاری گردشگران و گسترش امکانات و خدمات زیربنایی لازم و ضروری می باشد. برای رسیدن به آن در این شهر علاوه بر یافته های این پژوهش پیشنهادات ذیل ارائه می گردد:

- تدارک مقدمات تهیه و تدوین و طراحی طرح و یا برنامه جامع صنعت گردشگری شهرستان میاندوآب.
- معطوف نمودن توجه مسئولین و متولیان استان و شهرستان به صنعت کم هزینه و در عین حال پردرآمد در اشتغالزایی گردشگری
- ایجاد زمینه گسترش همکاری بین شهرداری و سازمانهای ذیربط به منظور جلوگیری از تداخل کاری و منواری کاری.
- برقراری یک سیستم نظارتی مستمر برای رسیدگی به وضعیت به وضعیت بهداشت و ارائه خدمات اماکن اقامتی و پذیرایی در داخل شهر و مسیرهای ارتباطی آن با هدف ارتقاء سطح خدمات این واحدها.
- تشویق به اجرای معماری سنتی در واحدهای اقامتی و پذیرایی شهرستان.
- جلوگیری از تخریب بافتهای سنتی شهرها و زیبا سازی محلات قدیمی شهرها بر اساس معماری سنتی و جلب همکاری هنرمندان در این زمینه.
- توجه به طراحی ساختمان های شاخص با شیوه های مهم معماری و بومی .
- توسعه گردشگری و کسب درآمد از طریق اطلاع رسانی و معرفی هویت اجتماعی - تاریخی شهر و ساکنان.

- اهمیت دادن به گردشگری به عنوان صنعتی فربخشی برای تمام دستگاههای اجرایی مرتبط با امر گردشگری.
- توجه به امر آموزش در امور گردشگری به منظور ارتقاء نحوه خدمات رسانی در زمینه تاسیسات گردشگری اعم از خدمات هتل و رستوران درون شهری و بین راهی.
- تقویت شبکه ارتباطی درون بافت جهت تسهیل رفت و آمد بین نقاط مختلف شهر
- تهیه شناسنامه کلیه اماکن گردشگری و تهیه فرهنگنامه کلیه آئین ها و موضوعات جاذب گردشگری
- تهیه اطلس فضایی- جغرافیایی اکوتوریسم، ژئوتوریسم، توریسم مذهبی، توریسم درمانی، توریسم گردشگری شهر و شهرستان
- تقویت صنایع دستی و آداب و رسوم فراموش شده و معمولی در عین حال جاذب گردشگر.
- تقویت سیستم حمل و نقل شهری و فضاهای مرتبط با آن.
- تقویت مراکز پذیرایی در اطراف آثار طبیعی و گردشگری جهت استراحت و تفریح گردشگران.
- حفاظت و بازسازی آثار طبیعی و تاریخی و تلاش برای حفظ هویت و ارزش های طبیعی و تاریخی.
- اعتلای فرهنگ شهرنشینی از طریق آموزش شهروندی و برنامه های ترویجی.
- تقویت شبکه ارتباطی درون بافت جهت تسهیل رفت و آمد بین نقاط مختلف شهر.
- جلوگیری از تخریب جاذبه های طبیعی منطقه از طریق رعایت حریم این جاذبه ها و حفظ آنها.
- کاهش عملکرد سوء فعالیتهای تولیدی در حریم آثار جاذب گردشگری از طریق انتقال و کنترل فعالیتهای مزاحم و آلوده ساز یا آلوده کننده.
- جلوگیری از ایجاد تعارض میان اقوام مختلف و تلاش برای ایجاد تعاملات فرهنگی.
- جلوگیری از رشد کم سواد و تلاش برای افزایش سطح دانش و آگاهی و دانش فنی مردم در امور گردشگری به منظور ارتقاء نحوه خدمات رسانی در زمینه تاسیسات گردشگری اعم از خدمات هتل و رستوران درون شهری و بین راهی.
- تقویت نهادهای امنیتی برای جلوگیری از روند فعالیت های کاذب و فراهم نمودن بستر تجارت آزاد کالا.
- جلوگیری از تخریب جاذبه های طبیعی منطقه با قوانین بازدارنده.
- دادن تسهیلت مناسب و مشوق های لازم برای جلب سرمایه گذاری از خارج و داخل کشور.
- توجه به ویژگیهای بومی و محلی در برنامه های توریستی و احیای بافت قدیم و مرمت آنها.
- جلوگیری از ساخت و سازهای بدون مجوز در اطراف مکانهای توریستی و بافت مرکزی شهر.

منابع

۱. استعلاجی، علیرضا و اللهقلی نژاد، مهناز. برنامه ریزی توسعه پایدار با تأکید بر گردشگری مطالعه موردی سرعین و روستاهای اطراف، فصلنامه جغرافیا، سال نهم، شماره ۳۰، پائیز ۱۳۹۰.
۲. انوری، مینا و نساج، مینا (۱۳۷۸)، گردشگری شهری و آثار آن بر سیمای شهر و فضای شهری.
۳. بوسله، معرفهای توسعه پایدار: نظریه ها روشها و تجربیات (۱۳۸۶) ترجمه علی بدری و عبدالرضا رکن الدین افتخاری تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
۴. پاپلی یزدی محمد حسین، سقایی، مهدی (۱۳۸۹)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.
۵. اکبرزاده ابراهیمی، محمد حسن (۱۳۸۶)، "رشد گردشگری محلی توسعه گردشگری شهری"، مجله شهرداریها، شماره ۷۸.
۶. رضوانی، محمدرضا، (۱۳۸۹)، فرهنگ مفاهیم و اصطلاحات برنامه ریزی و توسعه روستایی، چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی، واحد تهران.
۷. سعیدی، عباس (۱۳۷۷) مبانی جغرافیای روستایی، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران.
۸. صیدائی، سیداسکندر، (۱۳۸۸)، برنامه ریزی روستایی در ایران، چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی اصفهان.
۹. مطیعی لنگرودی، حسن (۱۳۸۶). برنامه ریزی روستایی با تأکید بر ؟؟؟، چاپ سوم، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد.
۱۰. هزار جریبی ج و کرمی م، (۱۳۹۰)، برنامه ریزی راهبردی گردشگری در نواحی البرز مرکزی (مطالعه موردی: روستای افجه استان تهران) فصلنامه مسکن محیط روستا، شماره ۱۳۶، سال ۳۰.
۱۱. مدهوشی، مهرداد و همکاران (۱۳۸۶)، ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان، فصل نامه علمی پژوهشی بازرگانی، شماره ۲۸.
۱۲. یاسوری، مجید (۱۳۸۶) مقدمه ای بر اقتصاد روستایی با تأکید بر بخش کشاورزی، چاپ اول، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد.
۱۳. دیناری، احمد، سقایی، مهدی (۱۳۸۹)، گردشگری شهری در ایران و جهان، چاپ دوم، مشهد: انتشارات واژگان خرد.
۱۴. شورت، جان رنه (۱۳۸۱)، نظم شهری، ترجمه اسماعیل چاووشی، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت معلم تهران.

۱۵. کازس ژرژ، پوتیه فرانسوا (۱۳۸۲)، جهانگردی شهری، ترجمه صلاح الدین محلاتی، چاپ اول، تهران: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۱۶. کوپر کریس، جان فلچر، دیوید گیلبرت و استفان ون هیل (۱۳۸۰)، اصول و مبانی جهانگردی، ترجمه اکبر غمخوار، چاپ اول، تهران: انتشارات فرآمد.
۱۷. قلعه ای، محمد حسین (۱۳۸۷)، نقش گردشگری در توسعه شهرها.
۱۸. محلاتی، صلاح الدین (۱۳۸۱)، جهانگردی پایدار شهری، مجله شهرداریها، شماره ۴۶.
۱۹. موحد، علی (۱۳۸۶)، گردشگری شهری، چاپ اول، اهواز: انتشارات دانشگاه شهید چمران.
۲۰. هاشمی، نژادعلی (۱۳۸۶)، "تأملی بر فرآیندهای توسعه گردشگری شهری"، روزنامه جهان صنعت به تاریخ ۸۶/۰۲/۰۳.

21. *Lynch, Kenneth (2000) Rural. Urban interaction in the developing world. Kingston University, London UN WTO, Tourism Highlights 2007 Edition (www. Unwto, com), 2007.*
22. *Hall, C. M., Page, S. J. (1999). The Geography of Tourism and Recreation. London: Routledge.*
23. *Hall, C.M., Page, S. J. (2001). Tourism and Recreation. London: Routledge.*
24. *Hansen, M. (2002). Environmental Regulations of Transnational Corporations: Needs and Prospects. In P. Utting*
25. *(ed.), People, Power and the Environment, (pp 32-41). New York: Un Researcher Institute for Social Development.*